TRƯỜNG ĐẠI HỌC SÀI GÒN
TẠP CHÍ KHOA HỌC
ĐẠI HỌC SÀI GÒN
ISSN 1859 - 3208
Số 86, Tập 1, 2023

SAIGON UNIVERSITY
SCIENTIFIC JOURNAL
OF SAIGON UNIVERSITY
No. 86, Vol. 1, 2023

Email: tcdhsg@sgu.edu.vn ; Website: http://sj.sgu.edu.vn/

THỰC TRẠNG VÀ ĐỀ XUẤT QUY TRÌNH SỬ DỤNG VIDEO LÀM MẪU GIÁO DỤC KỸ NĂNG PHÒNG TRÁNH TAI NẠN THƯƠNG TÍCH CHO TRẺ TỰ KỶ 5-6 TUỔI Ở TRƯỜNG CHUYÊN BIỆT

Current situation and proposal for using videos as a model to educate accident and injury prevention skills for 5-6 year old autistic children in special schools

Võ Nhã Hòa
Học viên cao học Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

TÓM TẮT

Tai nạn thương tích có xu hướng xảy ra đột ngột, không rõ nguyên nhân, khó lường trước, gây nguy hại cho cơ thể con người, có thể xảy ra mọi lúc, mọi nơi, nhất là lứa tuổi học sinh và trẻ nhỏ. Để phòng tránh TNTT ở trẻ em, cần có các giải pháp đồng bộ phòng, tránh TNTT phù hợp dựa trên độ tuổi của trẻ và các yếu tố nguy cơ đối với lứa tuổi của trẻ. Bài viết tập trung phân tích quy trình sử dụng video làm mẫu giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ tự kỷ 5-6 tuổi ở trường chuyên biệt.

***Từ khóa**: video làm mẫu, phòng tránh tai nạn thương tích, trẻ tự kỷ*

ABSTRACT

Accidental injuries tend to happen suddenly, with unknown causes, unpredictable, causing harm to the human body, and can happen anytime, anywhere, especially at any age. students and young children. To prevent accidents and injuries in children, it is necessary to have synchronous solutions to prevent and avoid accidents and injuries that are appropriate based on the child's age and risk factors for the child's age. The article focuses on analyzing the process of using videos as models for educating self-harm prevention skills for 5-6 year old autistic children in special schools.

***Keywords**: video modeling, prevent accidents and injuries, autistic children*

1. Đặt vấn đề

Trong thời đại khoa học và công nghệ đạt được nhiều tiến bộ như ngày nay, nhiều trang thiết bị kỹ thuật, phương tiện với nhiều tính năng, chủng loại được tạo ra nhằm hướng tới phục vụ tốt nhất cho nhu cầu đời sống con người. Các vật dụng, trang thiết bị kỹ thuật hiện đại giúp trẻ em có thể dễ dàng và hiệu quả hơn trong học tập, vui chơi, giải trí, khám phá thế giới xung quanh. Tuy nhiên, đi kèm với những tiện ích đó, luôn tồn tại rất nhiều những nguy hiểm có thể dẫn đến những tình huống tai nạn thương tích bất ngờ, đặc biệt là với trẻ nhỏ. Tai nạn thương tích (TNTT) của trẻ em thường gặp trong cuộc sống, như: té ngã, điện giật, bỏng, đuối nước, tai nạn giao thông, va chạm vào các vật sắc

Tác giả liên hệ: vonhahoa@gmail.com

nhọn, v.v. Thực tế cho thấy, mỗi ngày có hàng chục gia đình phải chứng kiến những nỗi đau mất mát mà đa phần xuất phát từ sự bất cẩn, thiếu trách nhiệm của người lớn, môi trường sinh sống kém an toàn và môi trường xã hội phức tạp, v.v. Trong đó, nguyên nhân sâu xa dẫn tới tình trạng TNTT của trẻ em là do sự hạn chế trong việc nhận biết, xử lý các tình huống gây ra TNTT. Trẻ còn thiếu một vài hoặc rất nhiều các kỹ năng đối phó những hiểm họa xung quanh. Do đó, điều quan trọng và nhiệm vụ ưu tiên hàng đầu là đào tạo và giáo dục cho trẻ em, bao gồm trẻ tự kỷ những kỹ năng, kiến thức cần thiết để nhận biết và đối phó hiệu quả với các hiểm nguy. Đồng thời cung cấp cho trẻ kỹ năng phòng tránh tai nạn và biết cách giữ an toàn cho bản thân.

2. Nội dung

2.1. Quan niệm sử dụng video làm mẫu giáo dục kỹ năng phòng tránh tai nạn, thương tích của trẻ rối loạn phổ tự kỷ 5-6 tuổi

Kỹ năng đảm bảo an toàn cho bản thân trước những hiểm họa là vấn đề quan trọng, nhất là đối với trẻ tự kỷ. Vì vậy, việc giáo dục, bồi dưỡng cho trẻ có những kiến thức, kỹ năng phòng tránh TNTT là cần thiết.

Kỹ năng phòng tránh tai nạn thương tích của trẻ tự kỷ là khả năng kết hợp giữa thao tác và hành động thông qua những kiến thức, ý chí, nhu cầu và tình cảm ,... để nhận biết, chủ động phòng ngừa và hạn chế tối đa các tác nhân gây ra tai nạn để giữ cho bản thân và người khác được an toàn. Cùng với đó, *Giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ tự kỷ 5-6 tuổi* là toàn bộ các chương trình hoạt động của giáo viên nhằm mục đích hình thành và phát triển năng lực vận dụng những kinh nghiệm và kiến thức đã có trong việc chủ động phòng ngừa, đối phó với các mối hiểm nguy cho trẻ tự kỷ 5-6 tuổi mà bản thân đang có những hạn chế, rối loạn về chức năng, về sinh lý, về ngưỡng chịu đựng để tai nạn sẽ không xảy ra hoặc hạn chế các tác động của tai nạn đến bản thân và mọi người.

Sử dụng video làm mẫu giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ tự kỷ 5-6 tuổi ở trường chuyên biệt là một quá trình bắt đầu bằng việc cho trẻ tự kỷ xem một đoạn video mô tả một hành vi hay một kỹ năng về phòng tránh TNTT. Sau khi xem trẻ sẽ cố gắng học và thực hành theo các hành vi, kỹ năng mà trẻ đã thấy trong video, từ đó phát triển kỹ năng tự bảo vệ và phòng tránh những tai nạn luôn tiềm ẩn trong môi trường xung quanh. Mục đích của việc sử dụng video làm mẫu giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ tự kỷ 5-6 tuổi nhằm trang bị cho trẻ những kiến thức, kỹ năng phòng tránh tai nạn mà trẻ không cần phải đối mặt với những nguy hiểm thực tế. Điều này giúp hạn chế rủi ro và nguy hiểm mà trẻ có thể gặp phải khi trẻ tiếp xúc với các tình huống thực tế mà trẻ chưa có đủ kiến thức và kỹ năng cơ bản về phòng tránh. Đây có thể nói là bước chuẩn bị quan trọng về mọi mặt, để trẻ tự kỷ có điều kiện làm quen, hình thành và phát triển kỹ năng nhận diện, ứng phó với các tình huống tai nạn trong điều kiện, môi trường an toàn. Sử dụng video làm mẫu giáo dục kỹ năng phòng, tránh TNTT cho trẻ tự kỷ 5-6 tuổi một mặt vừa giúp trẻ được học tập, rèn luyện trong môi trường sinh động, sát thực tiễn, có tính trực quan cao, mặt khác, đảm bảo an toàn tuyệt đối cho trẻ trong quá trình học tập, rèn luyện các kỹ năng phòng, tránh TNTT.

2.2. Thực trạng tai nạn thương tích ở trẻ em tại Việt Nam hiện nay

Dựa trên thông tin từ Tổ chức Y tế Thế giới (WHO), tai nạn thương tích ở trẻ em là

vấn đề mang tính toàn cầu. Trên thế giới có khoảng 465.300 trẻ em độ tuổi từ 0-15 tử vong do tai nạn, bình quân mỗi ngày có khoảng 1.275 trẻ tử vong liên quan tới TNTT. Hơn nữa, có hàng chục triệu trẻ em khác trên khắp thế giới đang phải điều trị tại bệnh viện do chấn thương và thường xuyên để lại hậu quả lâu dài về sức khỏe, tâm lý, thậm chí là tình trạng khuyết tật suốt đời. Đa phần các trường hợp tử vong xảy ra tại các quốc gia có thu nhập trung bình thấp và thường liên quan đến điều kiện sống và môi trường sinh hoạt. Theo thống kê từ Cục Quản lý môi trường tại Việt Nam, có khoảng 370.000 trẻ em bị tai nạn hàng năm. Trong số này, thấp nhất là nhóm tuổi 0-4 (19,5%), tiếp đến nhóm tuổi 5-14 (36,9%), cao nhất là nhóm tuổi 15-19 (43%). Có khoảng 6.600 trẻ em tử vong do TNTT hàng năm, chiếm 35,5% trên tổng số trẻ em tử vong trên toàn quốc. Tính trong số 100.000 trẻ em, có 24 trẻ em tử vong do TNTT, con số này tính bình quân mỗi ngày có 18 trẻ em tử vong do TNTT. Trong số trẻ em bị TNTT thì các bé trai có xu hướng bị TNTT nghiêm trọng hơn, nhiều hơn các bé gái . Tỷ lệ tử vong do TNTT ở nam giới cũng cao hơn gấp 3 lần so với nữ giới.

Bên cạnh đó, thực trạng tai nạn, thương tích ở trẻ tự kỷ nói riêng và trẻ có nhu cầu giáo dục đặc biệt nói chung tại Việt Nam sẽ có nguy cơ xảy ra nhiều hơn do những khó khăn, hạn chế từ những rối loạn gây nên. Theo thống kê của Tổ chức Y tế Thế giới (WHO), tỷ lệ trẻ tự kỷ gặp tai nạn, thương tích cao gấp 2 đến 4 lần so với trẻ em bình thường. Tại Việt Nam, một nghiên cứu được thực hiện bởi Viện Sức khỏe Tâm thần Quốc gia cho thấy, tỷ lệ trẻ tự kỷ gặp tai nạn, thương tích là 26,7%. Nghiên cứu cũng cho thấy, trẻ tự kỷ có nguy cơ gặp tai nạn, thương tích cao hơn ở các đối tượng sau: Trẻ tự kỷ có khuyết tật ở mức độ nặng, rất nặng; Trẻ tự kỷ có các hành vi gây rối, tự gây thương tích; Trẻ tự kỷ không được chăm sóc, giáo dục đúng cách.

Trước những thách thức được đặt ra trong việc phòng chống TNTT, đảm bảo an toàn cho trẻ, ngày 19/07/2021, Thủ tướng Chính phủ đã ban hành Quyết định số 1248/QĐ-TTg phê duyệt Chương trình phòng chống TNTT trẻ em giai đoạn 2021-2030 với mục tiêu tổng quát "Kiểm soát tình hình TNTT trẻ em trên tất cả các loại hình TNTT, nhất là tai nạn giao thông và tai nạn đuối nước nhằm đảm bảo sức khỏe và tính mạng trẻ em, hạnh phúc của gia đình và xã hội". Chương trình gồm 03 nhóm mục tiêu cụ thể, đó là: Giảm tỷ lệ TNTT và tử vong do TNTT của trẻ em; truyền thông về phòng chống TNTT trẻ em cho các cấp chính quyền, cộng đồng, cha mẹ, người chăm sóc trẻ em và trẻ em; Đào tạo, tập huấn về phòng chống tai nạn, thương tích trẻ em cho cán bộ các cấp, các ngành, đoàn thể liên quan.

2.3. Quy trình sử dụng video làm mẫu giáo dục kỹ năng phòng tránh tai nạn thương tích cho trẻ tự kỷ 5-6 tuổi

Sử dụng video làm mẫu giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ tự kỷ 5-6 tuổi có ý nghĩa quan trọng trong việc giúp trẻ tự kỷ nâng cao khả năng nhận diện, biết cách đối phó, xử lý với các tình huống gây tai nạn, bảo vệ bản thân mình và mọi người. Sử dụng video làm mẫu còn đảm bảo sự an toàn cho trẻ trong quá trình tìm hiểu, tiếp nhận kiến thức, rèn luyện kỹ năng phòng tránh TNTT, giúp trẻ có môi trường sinh động, sát thực tiễn trong hình thành, rèn luyện kỹ năng phòng tránh TNTT.

Trong việc giáo dục kỹ năng phòng

tránh TNTT cho trẻ tự kỷ 5-6 tuổi, sẽ mang lại hiệu quả cao nếu chúng ta sử dụng video làm mẫu như một phương tiện giáo dục. Quy trình sử dụng video làm mẫu giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ trẻ tự kỷ 5-6 tuổi gồm 3 giai đoạn chủ yếu sau:

Sơ đồ quy trình sử dụng video làm mẫu

(Nguồn: Tác giả tổng hợp)

Giai đoạn 1: Giáo viên định hướng trẻ xem video, giới thiệu nội dung video. Trong giai đoạn này, giáo viên định hướng những vấn đề cốt lõi cho trẻ tự kỷ trong quá trình xem video. Quá trình giới thiệu cho trẻ tự kỷ 5-6 tuổi về nội dung video cần ngắn gọn, xúc tích, ngôn ngữ dễ hiểu giúp trẻ nắm rõ những nội dung chính. Lưu ý trong giai đoạn này là giáo viên cần giới thiệu tên video, những kỹ năng cốt lõi sẽ chiếu trong video một cách dễ hiểu để trẻ nắm và ghi nhớ dễ dàng.

Giai đoạn 2: Sử dụng video. Giai đoạn sử dụng video tập trung phần nội dung chính của phần sử dụng vieo giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ tự kỷ 5-6 tuổi. Thực hiện giai đoạn này bao gồm các bước sau:

Bước 1: Giáo viên cho trẻ xem video lần 1, nhận biết các tình huống trong video. Quá trình xem đảm bảo các yếu tố về chất lượng âm thanh, hình ảnh phù hợp với trẻ. Trong khi xem video, trẻ sẽ được giáo viên đặt một số câu hỏi, giáo viên chờ đợi trẻ trả lời theo khả năng của trẻ. Tiếp đó, giáo viên trả lời câu hỏi hoàn chỉnh cho trẻ, giới thiệu tình huống cho trẻ nắm được. Giáo viên cần mô tả ngắn gọn, xúc tích về tình huống, nêu rõ những vấn đề trọng tâm, các tình huống xuất hiện trong video làm mẫu để trẻ nắm. Trong lúc trẻ xem video làm mẫu, giáo viên cần tạo không gian thuận

lợi, tránh những tác nhân gây ảnh hưởng xấu tới quá trình quan sát, tiếp thu nội dung của trẻ tự kỷ. Giáo viên nên lựa chọn những video làm mẫu có nội dung ngắn gọn, mô tả rõ các kỹ năng, trình tự các bước thực hiện kỹ năng để trẻ dễ nắm bắt.

Bước 2: Giáo viên cho trẻ xem video lần 2, nhận biết các bước thực hiện kỹ năng. Trẻ sẽ được giáo viên cho xem video lại lần 2, giáo viên tiếp tục hỏi trẻ các câu hỏi về nội dung trong video làm mẫu. Trẻ được xem lại từng hình ảnh trong video về cách thực hiện kỹ năng, giáo viên động viên, khích lệ, hỗ trợ trẻ gọi tên các bước thực hiện. Sau đó giáo viên khái quát lại về trình tự thực hiện các kỹ năng theo các bước một cách ngắn gọn nhằm giúp trẻ dễ hình dung. Việc sử dụng công nghệ một cách thích hợp sẽ hỗ trợ rất hiệu quả trong giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ tự kỷ 5-6 tuổi.

Bước 3: Giáo viên cho trẻ xem video lần 3, thực hiện làm mẫu cách thực hiện. Trong bước này giáo viên tiếp tục cho trẻ xem lại video làm mẫu lần 3 để trẻ nắm chắc nội dung, tiếp đó giáo viên thực hành các động tác làm mẫu để trẻ quan sát trực quan, củng cố kiến thức, ghi nhớ sâu hơn các động tác, các bước thực hiện kỹ năng.

Giai đoạn 3: Kết luận và thực hành. Trong giai đoạn này giáo viên tập trung vào việc kết luận lại các nội dung chính trong video làm mẫu, đồng thời tổ chức cho trẻ thực hành các kỹ năng, thứ tự các bước thực hiện kỹ năng đã được xem trong video làm mẫu nhằm hình thành kỹ năng và củng cố kiến thức cho trẻ. Theo đó, giai đoạn này giáo viên tập trung thực hiện 2 bước cụ thể sau:

Bước 1: Giáo viên kết luận tình huống và cách thực hiện kỹ năng. Giáo viên yêu cầu trẻ nhắc lại tình huống đã xem trong video làm mẫu, các bước thực hiện tình huống đó một cách ngắn gọn. Quá trình trẻ trả lời, giáo viên có thể khích lệ, động viên và hỗ trợ trẻ trả lời thông qua các hình ảnh gợi ý, các cử chỉ, động tác mẫu, kể cả lời nói để trẻ ghi nhớ lại và khái quát một cách hiệu quả. Sau đó giáo viên tiến hành khái quát lại về tình huống trong video làm mẫu, các bước thực hiện quy trình bằng hình ảnh để trẻ dễ nắm bắt. Bước khái quát lại những nội dung chiếu trong video làm mẫu có vai trò quan trọng với trẻ, giúp trẻ hệ thống lại kiến thức, tăng khả năng ghi nhớ thông qua sự kết hợp giữa lời nói, động tác và hình ảnh làm mẫu.

Bước 2: Thực hành kỹ năng. Sau khi trẻ xem kỹ video làm mẫu xong, giáo viên thực hiện bước tổ chức cho trẻ thực hành kỹ năng phòng tránh TNTT, kết hợp với các bạn trong lớp để luyện tập các tình huống phòng tránh TNTT. Tăng cường thực hành các động tác, tình huống, thứ tự các bước thực hiện kỹ năng phòng, tránh TNTT cho trẻ tự kỷ 5-6 tuổi giúp trẻ tự kỷ ghi nhớ tốt kiến thức, đồng thời tạo thuận lợi trong áp dụng vào các tình huống cụ thể.

3. Kết luận

Kỹ năng phòng tránh TNTT của trẻ tự kỷ 5-6 tuổi được thể hiện thông qua năng lực nhận diện, ứng phó, cách thức xử lý của trẻ đối với các trường hợp dễ gây ra TNTT, giảm thiểu tối đa các rủi ro đối với trẻ cũng như mọi người xung quanh. Xây dựng và sử dụng vieo làm mẫu giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ tự kỷ 5-6 tuổi được xem là phương tiện giáo dục tiên tiến, có thể áp dụng hiệu quả cùng với các phương pháp khác trong giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ tự kỷ. Quá trình sử dụng video làm mẫu giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ tự kỷ 5-6 tuổi

gồm 3 giai đoạn. Mỗi giai đoạn gồm các bước cụ thể với những nội dung, yêu cầu khác nhau. Để sử dụng video làm mẫu giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ tự kỷ 5-6 tuổi hiệu quả, giáo viên cần nắm chắc về quá trình này, nâng cao trình độ nhận thức, trách nhiệm, kinh nghiệm, đồng thời phối hợp chặt chẽ với các bộ phận có liên quan. Ngoài ra, việc quán triệt sâu sắc các yếu tố tác động tới quá trình xây dựng và sử dụng video làm mẫu giáo dục kỹ năng phòng tránh TNTT cho trẻ tự kỷ 5-6 tuổi cũng là nội dung quan trọng để các chủ thể giáo dục tối ưu hóa quá trình này.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Bộ Giáo dục và Đào tạo. (2021). *Thông tư số 45/2021/TT-BGDĐT Quy định về việc xây dựng trường học an toàn, phòng, chống tai nạn thương tích trong cơ sở giáo dục mầm non*. Hà Nội.

Nguyễn Thị Mỹ Dung. (2020). *Giáo dục kỹ năng phòng tránh tai nạn, thương tích cho trẻ 4-5 tuổi ở trường mầm non*. Luận án Tiến sĩ Khoa học Giáo dục, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội.

Thủ tướng Chính phủ. (2021). *Quyết định số 1248/QĐ-TTg phê duyệt Chương trình phòng, chống tai nạn thương tích trẻ em giai đoạn 2021-2030*. Hà Nội.

Đỗ Thị Thảo. (2016). Quy trình xây dựng video làm mẫu giáo dục kĩ năng ứng xử với thầy cô giáo và bạn bè cho trẻ rối loạn phổ tự kỉ nhẹ trong trường mầm non hòa nhập. Journal of Science of HNUE, Vol.61, No. 8, pp. 148 -158.

Ngày nhận bài: 18/9/2023 Ngày chấp nhận đăng: 29/9/2023